

Waar-heden en -verleden

Bij de redactie komt niet alleen min of meer kant-en-klare kopij binnen maar ook verzoeken om vragen aan lezers door te geven – om meer informatie over een specifiek onderwerp of ter ondersteuning van een gedachte of vermoeden van de schrijver. Vanuit redactie-oogpunt is het meestal nodig er nog allerhande toe te voegen of duidelijker te maken voor onze lezers. Dat leverde nog heel wat op.

BASISTEKST: ELTJE RIDDER, VELDWERK: JAAP VAN DRIEL

Eltje Ridder kwam onlangs in bezit van een fraaie zaagmolenfoto, waarvan hij vermoedt dat het om de verdwenen zaagmolen uit het 't Waar gaat. Om dit vermoeden bevestigd te krijgen, plaatste hij al een vraag in het Dagblad van het Noorden in de rubriek *Ik Zoek*. Daar kwamen wel veel reacties op, maar hoe en wat weet de redactie niet. In het Groninger molenwereldje was ondertussen bekend geraakt dat Eltje met zijn onbekende foto op zoek was.

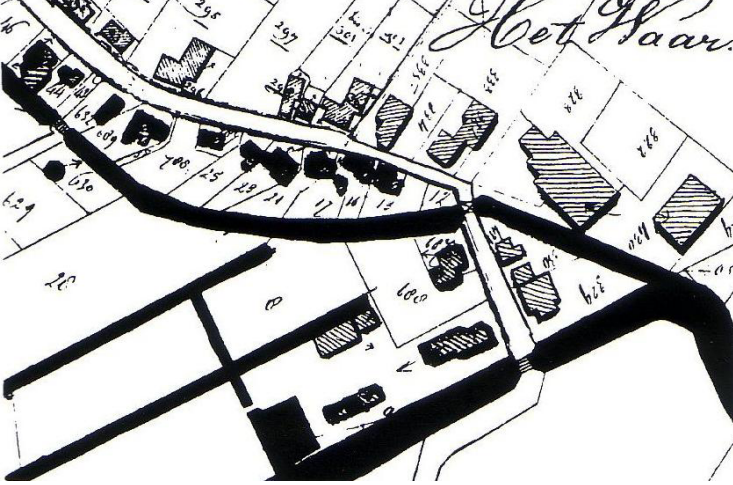
Op het molenprikbord op internet verschenen diverse reacties naar aanleiding van een bericht van Martin van Doornik over de vraag in de krant (www.prikpagina.nl/read.php?f=355&i=55167&t=55167). In die draad worden enige twijfels geuit en nadere vragen gesteld.

Voor Jaap van Driel was het aanleiding ter plaatse te gaan kijken en Piet Groot te raadplegen: hij bezit een volledige set kopieën van de molenfiches van Van der Veen Czn. Dit overleg beantwoordde meteen de vraag die Dick Bunscoeke op het molenprikbord stelde over *Het Groninger Molenbestand* en het nummer 988 daarin. De voormalige *Vereniging Vrienden van de Groninger Molens* is – als voorwerk voor het Groninger Molenarchief van nu – in 1996 bezig geweest de beroemde molenfiches te hergroeperen en om te nummeren volgens de toen bestaande gemeenten. Er blijken verschillende nummeringen geweest te zijn, maar 988 voor de onderhavige molen behoort tot de waarschijnlijk laatste variant. (Nummer 987 behelst een voorganger op dezelfde locatie.)

Heel bijzonder is, dat er een (ongeveer?) contemporaine maquette bestaat die na veel omzwervingen in 1983 is teruggekeerd naar een relevante plaats: in de kerk van Nieuw-Scheemda. De maquette toont nogal wat overeenkomsten met de onbekende foto. De actieve historische kring van Nieuw-Scheemda en 't Waar heeft het boek *Tussen 't Zieldaip en 't Grootmoar* gepubliceerd waarin op twee plaatsen een houtzaagmolen aldaar aan de orde komt: de maquette op pagina 20 en op bladzijde 110 staat een foto van een aanzienlijk huis met een molen, maar daar is zo niet aan te zien dat het een houtzaagmolen is. De afgebeelde situatie is tegenovergesteld aan die op de onbekende foto. De combinatie van huis en molen past wel goed bij de maquette. Op bladzijde 111 staat een tekening van een houtzaagmolen te 't Waar die heel

VOORSHANDS ONBEKEND...

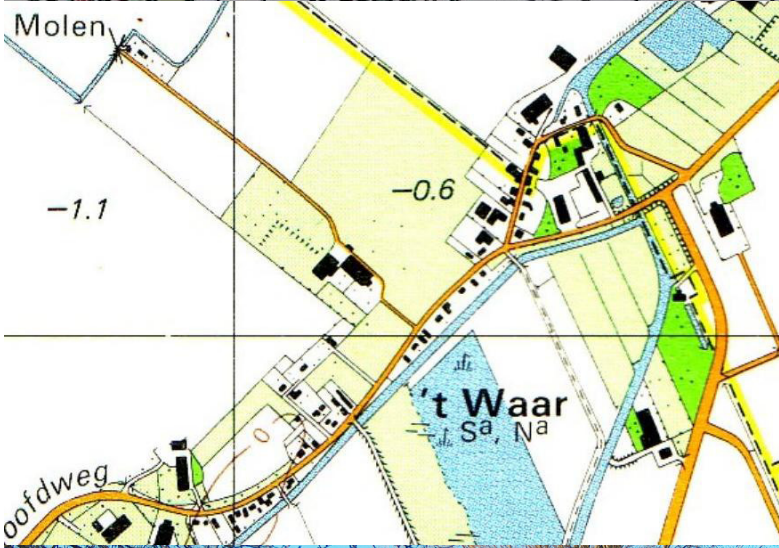

sterkt lijkt op de maquette. Rechtsonder is die prent gesigneerd: S. van Houten.

De molen heeft in beide gevallen een houten bovenas en de roeden zijn Oudhollands (met zeilen). Vooral het zeer hoge ondervierkant van de molenromp (met een stelling op zo'n 2,5 à 3 meter boven de zaagschuur) is zeer opvallend. Eltje kent alleen de molen van Maathuis/Hensema te Sappemeer die een vergelijkbaar hoge bouw heeft gehad (nr. 679 volgens Het Groninger Molenbestand). Hij telde op beide foto's de aantallen kleppen van de toen aanwezige zelfzwichting: ze zijn gelijk (24). Zijn bevindingen bij de vergelijking beslaan een hele lijst!

In correspondentie met de redactie noemt Eltje de genealogische webstek van Jan Pieter de Groot (<http://members.home.nl/jp.de.groot>) omdat die familiale banden heeft met houtzaagmolenaarsfamilie Van Houten. De twee voornamen Hindrik en Sebo (in verschillende varianten) van die molenaars wisselen in elke generatie van plaats; dat is ook te lezen op de fiche van Van der Veen Czn. Als u op de knop *stamreeks Noordhoff* klikt en vervolgens een flink eind doorschuift naar beneden, ziet u kleurenafbeeldingen van de maquette met een toelichting voorbijkomen en verderop een (gephotoshopte?) zwartwit-versie van de foto die Eltje aanbracht (in chamois-tinten en met beschadigingen). Het aardige is, dat De Groot op een detail van de minuutplan van 't Waar de plaats heeft geconstrueerd waar de fotograaf moet hebben gestaan. Zelfs het met moeite zichtbare beurtschip – zie de mast met stagen, rechts naast de molen - is ingetekend. De kade waar dat schip lag, is voor een deel nu nog aanwezig. Ter vergelijking geven we een kadastrakaart-combinatie (1832/1860) uit het al eerder genoemde boek. De sloten op de kaarten, die dienden als opslagplaats voor boomstammen, zijn nu nog zichtbaar in een stukje nat natuurgebied, een deel van de Barlagepolder. Ook op de vierde afbeelding (topografische kaart ±1905) loopt de doorgaande weg (Hoofdweg) nog door de kom van 't Waar. De zaagmolen is daar nog aangegeven met het wiekenkruis (een smalle X) en de letters **ZgM** (wit gemaakt).

Toen de tweede middag ten einde liep, werd ik aangesproken door de bewoonster van het huis tegenover het (vermoedelijke) houtzaagmolenaarshuis: "U loopt hier nu al twee dagen rond...". Na uitleg van de bedoeling bleek dat haar man voorzitter is van de historische kring en dat hij op dat moment juist kwam aanrijden. Hij vertelde een en ander en meldde dat er zeer onlangs een facsimile-heruitgave is verschenen van *Tussen 't Zieldaip en 't Grootmoar* (te verkrijgen bij de dierenwinkel in Nieuw-Scheemda, € 32,50). Na lezing bleek mij dat veel Waar-lingers het boek goed bestudeerd hebben; net als Jan Pieter de Groot trouwens, die zijn bronnen netjes vermeldt.

De huidige rondweg maakt het onmogelijk het molenterrein te fotograferen vanaf de positie van de fotograaf van de oude foto. Overigens wordt het zicht op het voormalige molenterrein volledig ontnomen door een warboel van hoog opgeschoten sprietboompjes. Op een zonnige dag in begin februari 2008 was er nog *iets* te zien van de schuur en het molenaarshuis. Het toeristische haventje is de verbouwde molenkolk.

Het molenaarshuis draagt nu de naam *Kleistrum* boven de sterk gewijzigde voordeur. Er zijn nogal wat (molenaars)huizen met zo'n voorgevel en de verdwenen versiering in het bovenlicht van de deur was geen ondersteuning van de bewijsvoering. Maar bij het vertrek naar huis schoot me ineens te binnen dat op de oude foto van het huis zowel links als rechts een markante rij linden te zien is. Nu is van beide rijen alleen nog de voorste boom over. De zijdeur en de serre van het huis zijn nu onzichtbaar achter een nieuwe hal en een hoge muur.

Twee middagen rondlopen met een foto toestel in 't Waar blijven natuurlijk niet onopgemerkt. Op mijn (Jaap) eerste bezoek aan 't Waar kon ik me maar moeilijk oriënteren met de oude foto's in de hand. Een passerende postbode zette zijn bril op zijn voorhoofd en tuurde enige tijd naar de topografische kaart. "Jaja, dat voetgangersbruggetje was de vroegere draaibrug, de Gele Til. En van de houtzaagmolen zijn volgens zeggen alleen nog de opslagsloten aan de overkant van de rondweg over."

Maar... de vertakking en de snoeiwijze van de rechter linde is precies gelijk op de oude en de nieuwe foto. In tientallen jaren is de stam niet veel dikker geworden: het is bekend dat linden langzame groeiers zijn.

Nu weten we het dus *echt* zeker.

Als u nog meer weet, wil Eltje daar graag in delen. eltjeridder441@msn.com - (050) 3022691

FOTO'S HUIDIGE SITUATIE: J.C. VAN DRIEL, GRONINGEN

